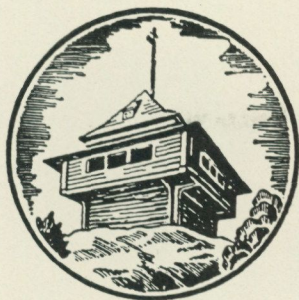

**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1959**

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1959

Redaktion:

GÖSTA BERG · BENGT BENGTTSSON

Redaktör: Bengt Bengtsson

*Omslagsbilden återger en bägare av rubinglas,
som tillhört generalen friherre Anders Wennerstedt på Skogaholm.
Se Marshall Lagerquists uppsats, s. 131.*

Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1959

Djuptrycksplansch från Nordisk Rotogravyr

studentspråk. Att floribus kom att beteckna även ett speciellt dryckeskärl visar blott vilken central roll detta spelade för dem som levde floribus och eftersträvade vad Lagerbring kallade nya dryckesrön.

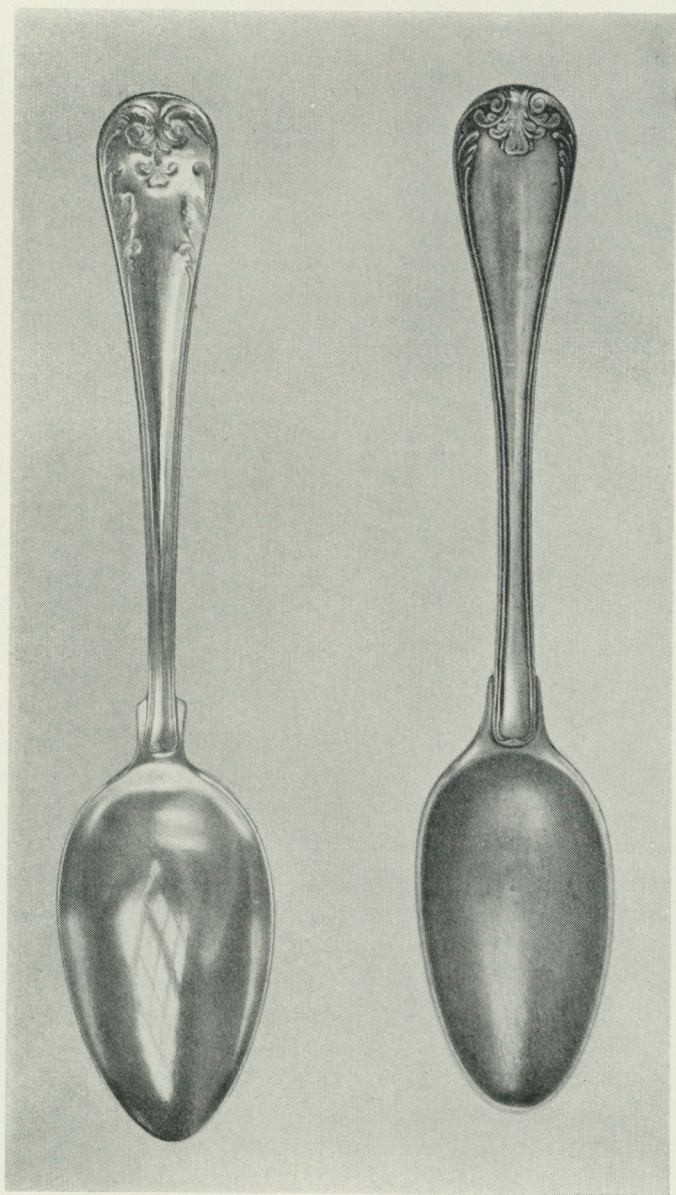
Årets intressanta nyvärv — som givetvis redan finns att beskåda i utställningen *Mat och Dryck* — härstammar från Näfvekvärns bruk och släkten Cederholm som ägde Näfvekvarn från 1700-talets slut.

TVÅ NYFÖRVÄRV I SILVER

av Kersti Holmquist

Museets silversamling har i år kompletterats med två föremål, som har sitt intresse av speciella orsaker, nämligen en s. k. jaktbägare, en relativt sällsynt pjäs i det svenska silverbeståndet, och en sked i gammalfransk modell av så pass tidigt datum att man i det fallet måste göra en stilhistorisk omvärdering.

Jaktbägaren är 8,5 cm hög, har oval genomskärning och är helförgylld. På livet är grevliga ätten Spens vapen ingraverat ehuru omvänt. Initialerna i botten — A S — knyter den till en bestämd medlem av denna släkt, nämligen greve Axel Spens till Ängelholms fideikommiss och Grensholmen, född 1681 död 1745. Han deltog i Karl XII:s fälttåg och var överstelöjtnant, då han lär ha tillfångatagits vid Perevolotjna 1 juli 1709 och förts till Moskva. Till Sverige återkom han 1722. Det är lockande att tänka sig att bägaren följt Axel Spens i fält och i fångenskap. Stilhistoriskt sett föreligger intet hinder för denna hypotes. Förutsatt att det ingraverade vapnet är samtidigt med bägaren, kan den emellertid inte ha tillverkats före 1712, då ätten fick grevlig värdighet och därefter introducerades på Riddarhuset 1719. Eftersom bägaren troligen är svensk eller möjligen baltisk är det emellertid mera sannolikt att den utförts under Axel Spens tid i Sverige 1722—1745. Stämpeln — H M — har ej kunnat attribueras till en bestämd guldsmed.

Skedar av gammalfransk modell. Den högra tillverkad av Arvid Floberg i Stockholm 1779, den vänstra av C. G. Hallberg AB 1956.

Bägaren har den funktionella form som gör den så lämplig i fält eller på jakt. Den är inte rund som bägare i gemen utan oval så att den bekvämt går att stoppa i fickan eller i jaktväskan. Formen lever ju kvar i den moderna fickflaskan, vars lock kan tjänstgöra även som bägare.

Bägaren avbildas här som försättsplansch.

Typen är som sagt endast känd i ett par exemplar. Det mest kända exemplet är ett magnifikt set i privat ägo bestående av tolv bägare som går att sätta i varandra med tillhörande gemen samt lock och det De Geerska vapnet ingraverat. Detta set har utförts av hovguldsmeden Petter Henning år 1707.

Skeden har enligt stämplarna tillverkats av Arvid Floberg i Stockholm 1779. Den är försedd med Kirsteinska vapnet och har sannolikt tillhört dåvarande vice slottsbyggmästaren Adolf Ulrik Kirstein (1746—1806).

Den s. k. gammalfranska modellen var den mest populära av alla svenska matsilvermodeller under 1800-talet. Enligt vad som tidigare utretts ansågs den så genuint svensk att den kända Pariserfirman Christofle & Cie år 1891 i sin priskurant kallar den "Palme. Suédois". Den svenska beteckningen — gammalfransk — har dock starkt fog för sig, eftersom det nu har visat sig att samma modell tillverkades i Frankrike omkring 1700-talets mitt. I Collection Puiforcat i Paris finns exempelvis matsilver av den modellen. Mönstret måste emellertid så småningom helt ha kommit ur modet i Frankrike, eftersom fransmännen år 1891 var helt okunniga om dess franska ursprung.

Det tidigaste kända svenska exemplaret av gammalfransk modell har hittills varit en sked tillverkad av O. P. Allmén i Hedemora 1793. Med Flobergs sked har vi kommit ännu ett stycke bakåt i tiden. Steget är dock långt till den stilhistoriska förebilden, senbarockens stilerade akantusornament, vilka kan studeras på stick av exempelvis Bérain, Marot och Giardini.

Den gammalfranska modellen har givetvis gått starkt tillbaka i popularitet efter funktionalismens genombrott. Den tillverkas dock fortfarande av ett stort guldsmedsbolag efter 200-årigt mönster.